

NVE – Konesjonsavdelingen
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Deres ref. 201306917-11

Vår ref. 2016378

Dato: 14. desember 2016

Vedrørende høring av revisjonsdokument for Seljordreguleringen i Bø og Seljord kommuner, Telemark.

Vi viser til brev fra NVE, datert 08.09. 2016, vedr. høring av revisjonsdokument for Seljord- og Sundsbarmreguleringene i Telemark. Denne uttalelsen gjelder kun for Seljordsvatnet. Det er vilkårene for følgende revisjon som skal revideres:

- Kgl. res. av 19.05.1944: Bø kommune – Regulering av Seljordsvatn.

Norsk Maritimt Museum (NMM) er kulturminnevernets landsdelsinstitusjon for forvaltning av arkeologiske kulturminner under vann, og uttaler seg fra et faglig ståsted om potensialet for ny kulturhistorisk kunnskap i områder berørt av Seljordsreguleringa.

Bø kommune er regulant for reguleringen av Seljordsvatnet. Bakgrunnen for revisjonen er et krav fremsatt av de berørte kommunene Seljord, Kviteseid og Tokke. Bø kommune har utarbeidet revisjonsdokumentet, som er datert april 2016.

Seljordsvatnet er regulert som magasin fra 1944 og 1969. I gjeldende manøvreringsreglement er det gitt rom for en relativt begrenset reguleringshøyde på 1m nedtapping fra opprinnelig vannstand. I forbindelse med at konsesjonen ble gitt på 1940-tallet var det ikke påkrevd å utføre kulturminneregistreringer i eller i tilknytning til magasinet.

Kunnskapsstatus og potensialet for ny kunnskap¹

Seljordsvatnet er 14,3 km langt og 1,8 km bredt, og dekker en flate på 15 kvadratkilometer. Det ligger 116 m.o.h. og største dybde er 145 m (Østrem et al 1984: 74). I kulturhistorisk sammenheng har Seljordsvatnet vært en svært sentral vannflate anvendt til ferdsel og transport mellom Sundsbarm – Flatdal - Seljord og bygdene ned mot Bø, Norsjø og Skien. Fra siste del av 1800-tallet gikk det en dampbåt på 13 registertonn i fast trafikk på vannet i perioden april til desember.

¹ Utdrag hentet fra Nymoen 2012.

Dampbåten gikk med varer, tømmersele og passasjerer og den hadde faste anløp ved Nes, Sanden, Odden, Telnes, Nøsthaug og Ulvenes (Helland 1900, bd. I: 538). Den gamle veien over land gikk tidligere langs vannets sørvestre bredd.

Før dampbåtens tid må det regnes som sannsynlig at Seljordsvatnet spilte en ikke ubetydelig rolle som ferdselsåre både sommer og vinterstid. Kanskje særlig viktig var muligheten denne vannveien ga for transport av varer langs Seljordsvassdraget ned mot Skien. I bygdene rundt Seljord har det fra gammel tid vært drevet ganske omfattende bergverksdrift og det må antas at produkter herfra var blant godset som ble transportert vannveien på de strekningene dette var mulig. Av de mest kjente gruvene i distriktet kan nevnes Guldnes ved Sundsbarmvatnet, der det fra 1500 tallet av ble tatt ut store mengder kobber og noe sølv, samt Bleka gruver i Svartdal, der det ble drevet ut gull fra kvarts og vismuth fra kobberkis (Helland 1900, bd. II: 494).

Det er tidligere registrert en rekke kulturminner langs vannet fra ulike tidsperioder. Det er kjent boplasser fra steinalderen bl.a. ved Bukti (Digernesodden) og på Neset camping (i vannets vestre ende). På Rundeberget er det registrert en hellemaling, bl.a. med dyremotiv, på en loddrett, markert, trekantet flate i fjellsiden, ca. 2,0-2,6m over vannflaten. Denne er kun tilgjengelig med båt. Gravminner finnes på nes/odder og forhøyninger langs hele vannet. På gården Garvik sier tradisjonen at det skal ha vært et kirkested i middelalderen. Både ved Gravsvoll, Telnes og Storøya er påvist tjære- eller kullframstillingsanlegg.

To arkeologiske lokaliteter under vann er per i dag kjent i Seljordsvatnet. Det dreier seg om funn av to båter. Begge vrakene ligger ved Bukti innenfor Digernesodden. Kun det ene funnet er eldre enn hundre år, og dermed vernet gjennom kulturminnelovens § 14. Askeladden Id 155117 er en klinkbygget småbåt, datert til 1600-tallet, som ble registrert i forbindelse med en forvaltningsundersøkelse i 2011 (Nymoen 2012). Den andre båten er en nyere pram.

Seljordsvatnet har vært regulert i mer enn 60 år, og de fleste kulturminnene som er påtruffet ligger ovenfor dagens reguleringszone. At både gravminner, ulike typer produksjonsanlegg (tjære, kull), hellemalerier osv. ligger nær den gamle strandlinjen vitner om at båtbruk har vært avgjørende i eldre tidsperioder. I strandsonen langs de fleste innlandsvann ligger det nausttuffer, båtstøer, bryggeanlegg og annet gjenstandsmateriale knyttet til ferdsel på vann i ulike tidsperioder. Ved å forflytte seg med båt på vassdraget kunne man frakte folk og varer fortere fram enn om det måtte bæres over land. Det er ikke tidligere gjennomført systematiske arkeologiske undersøkelser i Seljordsvatnet med fokus på skipsfunn og båtrelaterte kulturminner.

Anbefaling

Det er et potensial for hittil ukjente kulturminner fra ulike tidsperioder under HRV i Seljordsvatn. Tidligere kulturminneundersøkelser har hatt et begrenset omfang, og dagens kunnskapsstatus bygger ellers i stor grad på tilfeldig innrapporterte funn. Nye registreringer vil kunne gi et langt bedre

grunnlag for vurdere om det finnes lokaliteter som må sikres eller graves ut, for å sikre kunnskap som kan være i ferd med å forsvinne.

I Norge har arkeologiske undersøkelser i fjell og vassdrag særlig vært rettet mot steinalderlokaliteter, og andre kulturminner har vært nedprioritert. En kartlegging av båtrelaterte kulturminner i Seljordsvatnet vil kunne gi ny kunnskap om ferdselen på vannet. Å kartlegge om båtstøer og nausttuffer ligger i tilknytning til andre typer automatisk fredete kulturminner, slik som produksjonssteder, gravminner eller gamle veifar, vil være sentralt.

I tillegg vil det være aktuelt å undersøke om kulturminnene ligger samlet i konsentrasjoner i ulike geografiske tyngdepunkt i vassdraget. Det vil kunne indikere ferdselsknutepunkter og sammenheng med virksomheter på land. Bevaringsforholdene for båtarkeologisk materiale slik som f.eks. stokkebåter er videre svært gode i ferskvannsmiljøer. Det innebærer at man vil kunne påtreffe hittil ukjente eller mindre kjente fartøystyper i magasinet, og det vil også være mulighet for funn av båter med høy alder.

Vi anmoder om at våre merknader blir godt ivaretatt i det videre arbeidet med revisjonsprosessen.

Med vennlig hilsen

Charlotte Melsom
Arkeolog/saksbehandler

Elling Utvik Wammer
Arkeolog/saksbehandler

Kilder:

Helland, A., 1900: *Norges Land og Folk, Bratsberg Amt, bind I og II*, Kristiania.

Nymoen, P. 2012: *Arkeologisk registrering under vann i Seljordsvatnet, Seljord kommune – Telemark kommune*. NMM Rapport nr. 2012:05.

Østrem, G., Flakstad, N., og Santha, J., M., 1984: *Dybdekart over Norske innsjøer- Et utvalg innsjøkart utarbeidet ved hydrologisk avdeling*. Meddelelse nr. 48 fra Hydrologisk avdeling, Norges vassdrags og elektrisitetsvesen.